

OOS GEBROOK

Heemkundevereniging Hoensbroek
Jaargang 11 - nummer 2- juli 2018

Oos Gebrook

Een uitgave van de Heemkundevereniging Hoensbroek.

REDACTIE:

*Jan Bus
Bernard Grothues
Jo Hermanns
Wim Kortekaas
E-Mail: redactie@heemkundehoensbroek.nl*

*Math Mertens
Peter Sikora
Hein Giesen*

AFBEELDINGEN:

Toon Ermers

Jo Hermanns

LAY-OUT

Jo Hermanns

Wim Kortekaas

ACQUISITIE EN ADVERTENTIES:

Jan Bus

Hein Giesen

SECRETARIAAT:

*Klinkertstraat 19,
6433 PA Hoensbroek, tel: 045-5217721*

E-Mail: secretaris@heemkundehoensbroek.nl

VERENIGINGSLOKAAL:

Schuinstraat 2a 6432CM Hoensbroek

BANK:

NL43INGB0003280562 t.n.v. Heemkundevereniging Hoensbroek

WEBSITE:

www.heemkundehoensbroek.nl

Losse nummers € 3.95

OOS GEBROOK

JAARGANG 11 NUMMER 2 – JULI 2018

INHOUD

KERKELIJKE ONDSCHIEDING PIET MEESSEN	5
VAN DE REDACTIE.....	7
LEDENEXCURSIE NAAR HOUTHEN	8
DEVOTIEKAPTEL TEN ESSCHEN.....	10
HOENSBROEK	17
DE GEMEENTE HOENSBROEK VAN 1940 TOT 1947	19
PAUL VAN HOENSBROEK (1)	31
HERINNERINGEN	33
MAX GRAAF DE MARCHANT ET D'ANSEMBOURG.....	38
BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK	44

F. NIJSTEN SLIJTERIJ WIJNHANDEL

Kouvenderstraat 158
6431 HH Hoensbroek
☎ 045-5223466

UITVAARTCENTRUM VAN DEN HOUT

Kathagen 10
6361HG Vaesrade
☎ 045- 5212004

KERKELIJKE ONDERSCHIEDING PIET MEESEN

Op vrijdag 25 mei jl. kreeg dhr. Piet Meessen de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice overhandigd in de Grote St.-Jan te Hoensbroek aan het eind van een jubileumviering bij gelegenheid van het 100 jarig bestaan van voetbalclub EHC/Heuts.

Piet is al sinds 1988 bestuurlijk actief binnen deze Hoensbroekse vereniging. Piet Meessen zet zich al meer dan 45 jaar in voor de parochie H. Johannes Evangelist en later de Parochiefederatie.

Bijna onafgebroken is hij in deze periode lid van het kerkbestuur te Hoensbroek, waarvan de meeste jaren als vicevoorzitter. Een belangrijke rol heeft hij ook gespeeld bij de restauratie van de grote Sint Janskerk destijds.

Sinds 2012 is hij ook lid van het bestuur van de Paredisstichting, in hetzelfde jaar trad hij ook aan als bestuurslid van de Heemkundevereniging Hoensbroek.

Daarnaast was hij vanaf 1990 bestuurlijk actief in de Societa Dante Alighieri te Sittard-Geleen.

Deze vereniging heeft als doel het bevorderen van de kennis van de Italiaanse taal en cultuur.

Piet organiseerde in het verleden vanuit het Trevianum te Sittard jarenlang culturele reizen voor de scholieren. Iedereen die hem kent, kent hem als een betrokken persoon die altijd de dialoog zoekt. Een plezierig mens in de omgang met een grote loyaliteit. Het was voor hem een grote verrassing dat hij deze onderscheiding kreeg opgespeld door pastoor William van Dijk.

ROB PETERS – LIMBURGS BAKWINKELTJE

Wijngaardsweg 16

6412PJ Heerlen

☎ 045- 5226693

VAN DE REDACTIE

Terwijl ik dit stukje zit te typen weten we nog niet wie de nieuwe wereldkampioen voetbal is geworden. In ieder geval is dat niet Nederland en ook Duitsland niet. Maar waarschijnlijk weet u dat nu wél, op het moment, dat u dit leest. Misschien hebben onze zuiderburen wel voetbalgeschiedenis geschreven. Hoe dan ook, of u nou blij of verbaasd bent of boos over de einduitslag, onze redactie heeft intussen gewoon weer haar best gedaan om opnieuw een interessant en gevarieerd nummer van ons verenigingsblad aan u voor te schotelen. Dat lukte ook deze keer weer, omdat we steeds kunnen rekenen op een aantal vaste inzenders van kopij. Het zal u ongetwijfeld niet ontgaan zijn, dat onlangs het voormalige gemeentehuis aan de Nieuwstraat een nieuwe invulling heeft gekregen als gezondheidscentrum. Daar moeten we als heemkundevereniging natuurlijk aandacht aan besteden. Daarom heeft Hein Bisschops een vervolg geschreven op zijn eerder verschenen verhaal over de wederwaardigheden van dit gebouw tot 1940. En Hein leverde ons ook een mooi stuk over de geschiedenis van de gedachteniskapel in Ten Esschen aan de grote kruising, die daar aan het eind van de Esschenweg ligt. Zeker de kenners van ons Breuker Plat kunnen hun hart ophalen aan een verhaal van Paul van Hoensbroek, pseudoniem van Jan Willem (Wiel) Poulssen, geboren in 1893 in Terschuren. Maar ook als u ons plaatselijke dialect niet helemaal machtig bent zeker niet in de oude vorm waarin schrijft dan moet het toch met enige moeite wel lukken om dit verhaal te lezen.

Het zal u vast opgevallen zijn: op de voorpagina van dit nummer en voordat u aan dit redactionele stukje toegekomen was, besteden we aandacht aan het feit, dat ons bestuurslid Piet Meessen onlangs in de grote St. Jan in het zonnetje werd gezet met het opspelden door pastoor William van Dijck van de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice. Het bestuur van onze vereniging is er heel erg trots op, dat een bestuurslid van onze vereniging die eer te beurt is gevallen.

LEDENEXCURSIE NAAR HOUTHEM

De op vrijdag 8 juni gehouden ledenexcursie naar deze mooi beschilde kerk in Houthem was goed bezocht. We mochten ruim dertig leden welkom heten op deze zonnige dag.

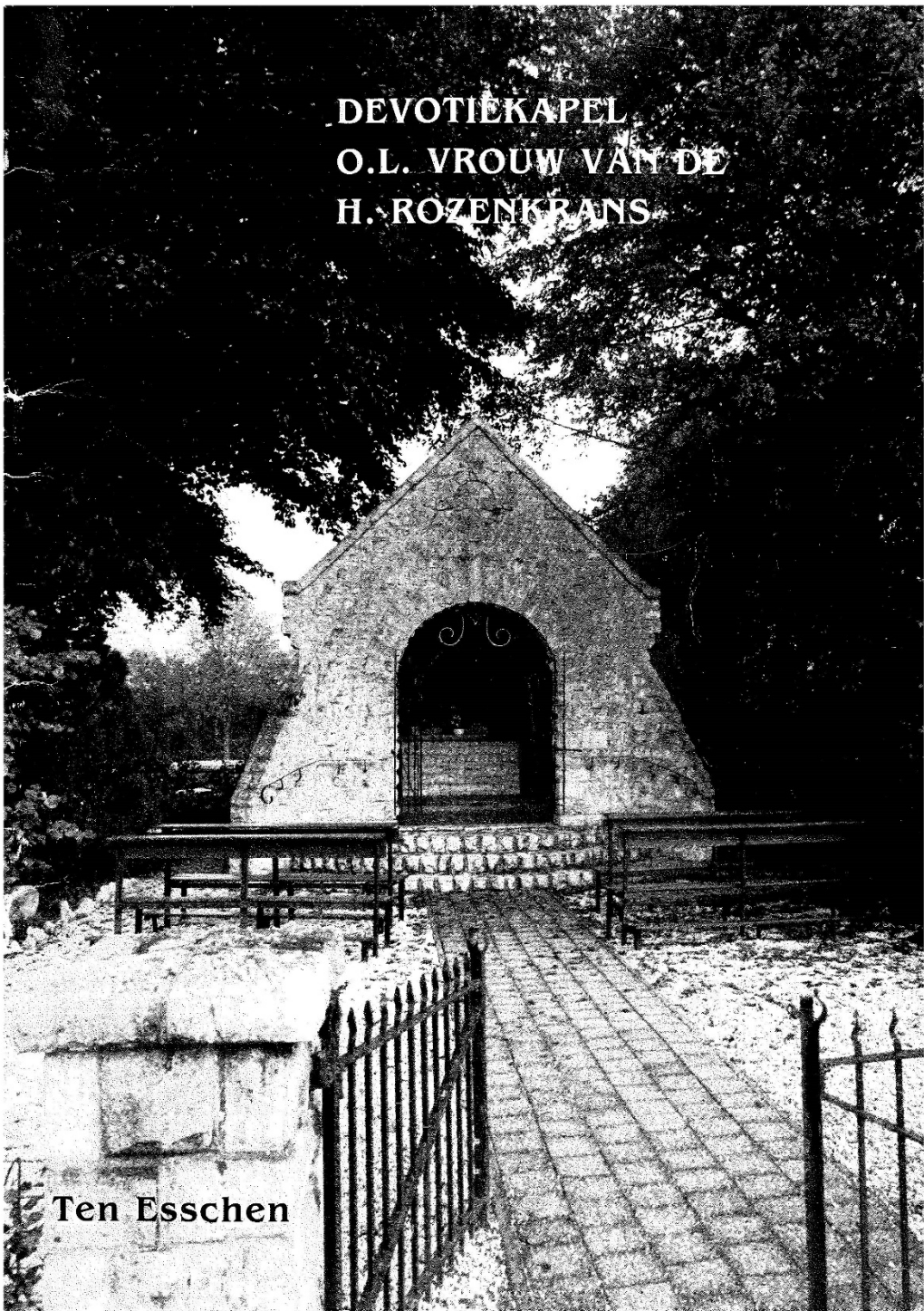
De middag startte met een diavoorstelling over het leven van St. Gerlachus van Houthem, een koene ridder uit de twaalfde eeuw, die door de plotselinge dood van zijn vrouw tot inkeer kwam en afstand deed van al zijn bezittingen. Hij vulde voortaan zijn leven als kluizenaar, gaf voedsel aan de armen en woonde in een holle boom. Aansluitend aan deze fotosessie gaf de gids een rondleiding door de kerk, waar op de muren en het plafond het leven van deze bekeerde ridder op fraai wijze wordt uitgebeeld. Deze in de 19e eeuw gemaakte fresco's werden omstreeks het jaar 2000 geheel gerestaureerd.

In het midden van de kerk staat nu de graftombe van de bekeerde ridder en nog steeds komen gelovige boeren uit de omgeving hier een zakje zand halen, dat uitgestrooid in de stallen, de dieren zou behoeden voor vele ziekten.

Het was het voor de deelnemers een leerzame middag, die op het terras van het tegenover de kerk gelegen restaurant, De Holle Eik, in het zonnetje werd afgesloten met een lekkere kop koffie en een stuk heerlijke vlaai.

DEVOTIEKAPEL
O.L. VROUW VAN DE
H. ROZENKRANS

Ten Esschen

DEVOTIEKAPEL TEN ESSCHEN

Door Hein Bisschops

De kapel van Ten Esschen ligt op de hoek van de Esschenweg en de Putterweg en is omgeven door een tuin met hoge bomen.

Zij is opgetrokken uit Kunradersteen, de ingang met ronde boog wordt afgesloten door een gietijzeren hek.

Op het altaar, dat meestal met bloemen gesierd is, staat een Mariabeeld. Aan de linkerkant hangt een oorkonde met gegevens over de stichting van de kapel. Aan beide zijden zorgen kleine glas-in-loodramen voor enige verlichting.

Een comité van 10 vrijwilligers van het buurtschap is actief bij de kapel betrokken. Van dit comité onderhouden de mannen het groen en de vrouwen het interieur.

BEGIN

Coen Stokkermans vertelt, dat op de vooravond van de straatmarkt in Ten Esschen een jaarlijkse openluchtmis gehouden wordt en op 1e Pinksterdag is er de jaarlijkse straatmarkt. De kapel werd gebouwd uit dankbaarheid opdat de bewoners van Ten Esschen gespaard zouden worden van de verschrikkingen van de oorlog.

De bewoners van Ten Esschen behoorden tot het rectoraat O.L.V. Boodschap te Nieuw Lotbroek (Hoensbroek-Station).

Dhr. Jos Maessen nam het initiatief tot het bouwen van een Mariakapel. Samen met de heren P. Simons en J. Vliegen werd besloten om de gezinshoofden van Ten Esschen uit te nodigen voor een openluchtbijeenkomst, geleid door Rector Moonen. Veertig personen verschenen op deze bijeenkomst die gehouden werd in een boomgaard op de hoek van de Esschenweg/Wijngaardsweg. Men besloot vervolgens de kapel te bouwen aan de linkerkant van deze boomgaard.

LÉON MEESSEN OPTOMETRIE

Kouvenderstraat 17
6431 HA Hoensbroek

☎ 045-5212587

Op de vergadering was ook de eigenaar van deze grond, dhr. Jacques Maessen senior aanwezig.

Spontaan verklaarde hij de benodigde grond voor de eventueel te bouwen kapel gratis af te staan. Verder werd uit de aanwezigen een comité gekozen dat zich met de bouw van de kapel zou belasten.

De eerste vergadering van het kapelcomité werd onder leiding van Rector Moonen in de spreekkamer van het klooster van de Montfortanen gehouden.

BESTUUR

Uit de aanwezigen werd het dagelijks bestuur samengesteld. Voorzitter werd de heer H. Rouwette, wonende aan de Heerlerweg; secretaris werd J. Maessen jr. en penningmeester P. Simons, beiden van de Esschenweg.

Het kapelcomité.

Op 25 mei 1945 schreef het bestuur een brief aan mgr. G. Lemmens, bisschop van Roermond, met het verzoek tot het oprichten van een

Mariakapel. In deze brief staat, dat zij hierdoor dank willen brengen aan de Hemelse Moeder, omdat Ten Esschen van oorlogsgeweld gevrijwaard is gebleven. De wens van het bestuur is echter dat deze kapel een genadekapel zou worden, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw van Fatima.

De naam van deze devotiekapel was verkeerd en werd later gewijzigd. In de stichtingsakte van 3 september 1951, opgemaakt door notaris Pinckaers te Hoensbroek, staat: Kapelstichting Onze Lieve Vrouw van de Heilige Rozenkrans, gevestigd te Ten Esschen, gemeente Hoensbroek. Op deze datum werd eveneens een akte van schenking aan de Kapelstichting opgemaakt: een kapel met ondergrond en terrein, kadastrale perceel Gemeente Hoensbroek Sectie C nummer 3797, groot ongeveer twee are achtenvijftig centiare.

BOUW

Voor de bouw van de kapel werd de Heerlense architect Anton J. Bartels aangewezen. Zijn plan werd op 7 december 1945 ingediend bij het College van Algemene Commissarissen voor de Wederopbouw te Maastricht. De plannen hadden ingediend moeten worden bij de Welstandscommissie en nadat deze commissie haar oordeel had gegeven zou de Wederopbouw een beslissing nemen. Begin februari 1946 ontving de architect en ook het College van Burgemeester en Wethouders van Hoensbroek het bericht dat voor de bouw van de kapel geen toestemming verleend kon worden. Men was van mening dat ter plaatse niet gebouwd mocht worden. Maar na een uitvoerig gesprek van de architect Bartels en voorzitter Rouwette in Maastricht met de Streekplannendienst en de secretaris van de Welstandscommissie, verklaarde deze zich bereid om de situatie ter plaatse te komen bezien. De Stichting "Limburgsche Streekplannendienst" en Welstandscommissie Zuid-Limburg schrijven een brief van 25 februari 1946, gericht aan Burgemeester en Wethouders der gemeente Hoensbroek en het Bestuur van de bouw van de Devotiekapel aan den Esschenweg te Hoensbroek. Hierin staat, dat na ter plaatse gehouden besprekingen en onderzoek, ten opzichte van de Welstandscom-

missie geen bedenkingen bestaan. Met dit schrijven is Jos Maessen naar burgemeester Martin gegaan. Deze gaf toestemming om met de bouw te beginnen en zou zorgdragen dat de bouwvergunning zou worden verleend.

Op 22 juni 1948 werd deze vergunning verleend en aannemer P.H. Boesten uit Klimmen kreeg de opdracht.

Op 2 mei 1948 is door Pater Rector Nelissen een gedenksteen geplaatst met het opschrift HULDE EN DANK AAN MARIA 1948.

In de gedenksteen werd een oorkonde ingesloten waarvan de tekst werd voorgelezen.

INZEGENING

Op zondag 29 augustus 1948 werd de kapel plechtig ingezegend door mgr. Lemmens.

Na de plechtigheid werd door Jos Maessen een gekalligrafeerde oorkonde door mgr. Lemmens, rector Nelissen, de leden van het kapelcomité en genodigden getekend.

Monseigneur Lemmens en rector Nelissen tijdens de plechtigheid.

Foto Lucie Penders

De inzegening werd onder meer bijgewoond door deken Custers van Schinnen, pastoor Poels en burgemeester Dautzenberg van Voerendaal en door locoburgemeester Mannens van Hoensbroek. De voorzitter van het kapelcomité besloot de plechtigheid, welke werd opgeluisterd door het kerkelijk zangkoor St. Gregorius van Hoensbroek-Station, met een dankwoord aan alle dorpsgenoten voor de grote offers die zij zich voor de bouw van dit monument getroostten.

's Avonds amuseerde heel Ten Esschen zich op een weidefeest in de wei van A. Maessen.

Er waren een aantal attracties, zoals een schiettent, een kegelbaan, een bussentent, werppijlentent, Chinese werptent en een kegeltjes-tent. Verder kon men er touwtrekken en spijkers slaan. Er was ook een kabelbaan. Tevens was er een vergunning verleend aan de heer J.H. Esser van de Esschenweg 16 Hoensbroek, tot het mogen afschieten van zogenaamde kamers op zaterdag 28 en zondag 29 augustus 1948. Aan de grote fancyfair werkten het kerkelijk zangkoor St. Gregorius Hoensbroek-Station, de harmonie St. Gabriël Hoensbroek-Station, de harmonie St. Joseph Voerendaal, de schutterij St. Sebastianus Voerendaal, en de gymnastiekvereniging Furenthela Voerendaal mee. In juli 1979 werd het verankerde eikenhouten beeld van de kapel ontvreemd, het beeld was 1 meter hoog en 24 kilo zwaar.

Dit prachtige Mariabeeld werd in 1948 vervaardigd door de beeldhouwer Jean Weerts uit Maastricht. Door de oplettendheid van buurtbewoners beschikte de politie over het kenteken van het voertuig dat bij de kapel geparkeerd stond. Aan de hand hiervan kon de 21-jarige drugsverslaafde P.S. uit Heerlen worden aangehouden. Voor vier tientjes verkocht hij het beeld aan de 24-jarige heler J.V. ook uit Heerlen.

FATIMA

J. Severens, Esschenweg 63, won in oktober 1951 een reis naar Lourdes en Fatima bij een loterij, gehouden in het Rectoraat O.L Vrouw Boodschap. Hij nam zich voor van deze reis een aandenken mee te brengen voor de gemeenschap van Ten Esschen uit Fatima. Zijn gedachten gingen uit naar een herinnering voor de kapel, die toegewijd was aan O.L. Vrouw van Fatima. Uiteindelijk kwam hij op het idee enkele rotsstenen mee te brengen van de plaats waar de verschijningen plaats vonden.

Deze zouden eventueel in de kapel ingemetseld kunnen worden. Dit is dan ook gebeurd en men heeft er een inscriptie op aangebracht: SM Fatima 13-10-1951 J.S. 13 oktober 1917 was de datum van de laatste verschijning van Maria in Fatima, daarom werd de steen op die dag geplaatst. Niet lang nadat Jan Severens deze reis gemaakt had overviel hem een slepende ziekte waarvan hij niet meer genezen zou. Op 22-jarige leeftijd stierf hij op 2 februari 1954.

De kapelstichting schreef op 4 september een brief aan alle inwoners van Ten Esschen. Het was op 29 augustus 1973 vijftienving jaar geleden dat onze kapel door mgr. Lemmens werd ingezegend.

We hebben gemeend dit heuglijke gebeuren niet geheel ongemerkt te moeten laten voorbijgaan. Pater J. Maessen zal op zaterdag 8 september om half acht 's avonds een eucharistieviering houden ter intentie van de overledenen van Ten Esschen, de overledenen van het kapelcomité en uiteraard tot intentie van de huidige bewoners van Ten Esschen.

Wij nodigen U uit door het bijwonen van de Eucharistieviering te tonen, dat de viering van de H. Maagd Maria bij U nog hoog staat aangeschreven.

Als bijzonderheid kan worden vermeld dat de kapel is gebouwd op de plaats die in augustus 1944 door de bewoners van Ten Esschen werd aangewezen. Het was nog in de bezettingstijd, tegen het eind van de oorlog. De geallieerden rukten op waardoor de Duitsers zich moesten terugtrekken. Zij legerden in de weide waar toentertijd de bijeenkomst plaats vond voor het bouwen van de kapel. Op de plaats waar de kapel zou komen te staan werden geschut en pantservuisten

Foto Toon Ermers

opgesteld en de Amerikaanse tanks opgewacht. Dezelfde namiddag echter begonnen de Duitsers weg te trekken.

Om vier uur was geen Duitser meer te bekennen. 's Anderendaags vroeg in de ochtend verscheen een Amerikaanse tank, toen was Ten Esschen bevrijd zonder dat er een schot was gelost.

Bronnen:

Het boekje over de kapel door J.H.H.M. Maessen.

Gesprekken met J.H.H.M. Maessen, Coen Stokkermans en Sandra Graven.

Archief Rijckheyt

Limburgs Dagblad 24-4-1948; L.D. 30-8-1948; L.D.23-2-1954.

HOENSBROEK

Door Marc Didden

HOENSBROEK, JE BENT 'T DORP WAAR IK WIL ZIJN

Met je kasteel

De kleine Sint-Jan

De markt, 't Gebrookerplein

Ja Hoensbroek, je bent de plek waar ik wil zijn

Van 't Aldenhofpark

Over de Kouvenderstraat

Tot aan 't Emmatterrein

Hoensbroek, je bent 't voor mij

Ik ben hier niet geboren

Maar toch voel ik mij thuis

Want jouw bossen en je parken

Zijn 'n plaatsvervangend huis

Ook als ik op verkenning

Naar verre oorden ben

Dan denk ik aan dat plekje

Dat ik als mijn broekzak ken

Hier tussen Koumenberg

En waar de Auvermoer stroomt

Klinkt Bertus Aafjes' proza

Als je bij de vijver droomt

BJÖRN HOCKS ADVOCaat & MEDIATOR

Juliana-Bernhardlaan 24

6432 GW Hoensbroek

☎ 045- 4100220

*Aan dit land van Ridder Hoen
Heb ik gans mijn hart verpand
Mij krijg je met geen twintig paarden
Weg uit dit Breukerland*

*Zie ik langs de weg
't Woord 'Gebrook' als plaatsnaam staan
Dan voel ik dat m'n hart
'n Kwartslag sneller wil gaan slaan*

*Kijk Heerlen heeft 't Glaspaleis
't Loon en 't Maankwartier
Maar wil j' 'Oos Paradies' zien
Dan daal je af naar hier*

*Maar Hoensbroek je verloor zelfstandigheid
Wat teleuring was die mijnwerkersmentaliteit
Want Hoensbroek is verpaupering op Akerstraat-Noord
Met vandalisme, criminaliteit
"Hou je bek of ik steek je lek"
En 'n zolderkamer vol met wiet
Maar daarvoor was geen plek
In het juist gezongen lied*

Marc Didden, niet in Hoensbroek geboren, maar er wel ruim drie jaren woonachtig, laat zien, dat hij zijn woonplaats in een korte tijd goed heeft leren kennen en dat willen wij jullie niet onthouden.

GROND EN GOED MAKELAARDIJ IN AGRARISCH VASTGOED

Hofdwarweg 49

6161 DE Geleen

☎ 045- 5213468

DE GEMEENTE HOENSBROEK VAN 1940 TOT 1947

Door Hein Bisschops

In die jaren was Julien Henri Martin burge-meester. Hij werd geboren op 20 oktober 1900 te Luik en woonde na zijn benoeming tot burgemeester op de Akerstraat 40. Hij was burgemeester van Hoensbroek van 1934 tot 1965.

Daarvoor was hij burgemeester van Eygels-hoven en was hij werkzaam op de secre-tarieën te Nijmegen, Oss en Tubbergen.

GEMEENTEBESTUUR

Het gemeentebestuur bestond in die tijd uit de onderstaande personen:

Burgemeester Martin, secretaris Kaufmann, ontvanger Tonnaer, de wethouders Boshouwers en Wante en de gemeenteraadsleden van den Berg, Cremers, Custers, Dekker, Van Kruchten, Mannens, van der Meer, Peeters, Quaedackers 1, Quaedackers 2, Vincken, de Vos,¹

In een brief aan B en W schreef de Commissaris der Koningin in de Provincie Limburg: Ik heb de eer te Uwer kennis te brengen, met het verzoek om zulks aan den Gemeenteraad mede te delen, dat Hare Majesteit de Koningin heeft goed gevonden, bij besluit van 15 april 1940 met ingang van 15 mei 1940 opnieuw te benoemen tot Burgemeester ter Uwer gemeente den heer J.H. Martin.

Martin hield van de wielersport en was bestuurslid van de Nederlandse Wielren Unie en voorzitter van de Limburgse Ronde-comités.

SCHADENET - KOENEN

Breukerweg 178

6412 ZL Heerlen

☎ 045-5215450

STRAATNAMEN

Bij besluit van 10 april 1942 werden de straatnamen, die naar levende leden van het Koninklijk Huis genoemd waren, in opdracht van de Commissaris der provincie gewijzigd.

De Wilhelminastraat werd Raadhuisstraat omdat het gemeentehuis is gelegen aan deze straat. De Julianastraat werd Ridderhoenstraat en liep door tot aan het Kerkplein. De Juliana-Bernhardlaan werd de Heerbaan omdat deze van 11 mei 1936 tot 1937 ook Heerbaan heeft geheten. De Beatrixstraat werd Tunnelstraat omdat zich in deze straat een tunnel bevond. Na de bevrijding werden bij besluit van 26 september 1944 de oude namen van deze straten hersteld.

Bij besluit van 5 mei 1945 werd de naam Markt vervallen verklaard en kreeg het de naam Vrijheidsplein, als een herinnering aan de dag van de capitulatie van Duitsland, de dag waarop geheel Nederland de vrijheid heeft gekregen. De Hoofdstraat kreeg de naam President Rooseveltstraat, als een hulde aan de nagedachtenis van de op 12 april overleden staatsman Franklin Delano Roosevelt, President der Verenigde Staten van Amerika.

Door een raadsbesluit van 30 september 1947 werden de oorspronkelijke straatnamen weer in ere hersteld.² In april 1947 worden ook nog verschillende houten straatnaamborden, vervangen door metalen borden.

HARREMAN VERHUIZINGEN

De Koumen 28

6433 KD Hoensbroek

☎ 045-5233333 - www.harreman.nl

VAN OERS ASSURANTIËN

Kouvenderstraat 238

6431HK Hoensbroek

☎ 045- 5212856

ONTSLAG

Burgemeester Martin werd op 21 december 1943 per direct ontslagen door der Reichscommissar für die besetzten Gebiete, der Generalcommissar für Verwaltung und Niederländischen Justiz de heer Wimmer, omdat hij weigerde om het Gemeentelijk Gasbedrijf Hoensbroek over te dragen aan Limagas N V te Maastricht. Hij weigerde dus zijn medewerking te verlenen aan de uitvoering van een Duitse verordening.

De directeur van Limagas was een N.S.B 'er en Martin wenste niet later de naam te hebben het gasbedrijf te hebben verkwanseld. Als waarnemend burgemeester werd wethouder J. Boshouwers benoemd. Als nieuwe burgemeester werd iets later de N.S.B.'er M.J.A.A. Le Haen benoemd.

Le Haen werd in 1900 te Sittard geboren. Na de lagere school doorliep hij het gymnasium bij het Bisschoppelijk College in Weert. Van 1920 tot 1922 was hij ambtenaar bij de Gemeente-Electriciteits-Bedrijven, en ambtenaar ter secretarie te Sittard. Van 1922 tot 1925 was hij als verbandmeester in België werkzaam. Van 1925 tot 1939 was hij beambte bij de mijn Laura. Uit deze functie werd hij in 1939 ontslagen wegens zijn lidmaatschap van de N.S.B. Hij was vanaf 1931 raadslid in Eygelshoven. Ook fungeerde hij twee jaar als wethouder-locoburgemeester in Eygelshoven. Le Haen was

sedert 1934 lid van de N.S.B. en bekleedde sinds 9-12-1941 het burgemeestersambt van Eygelshoven.

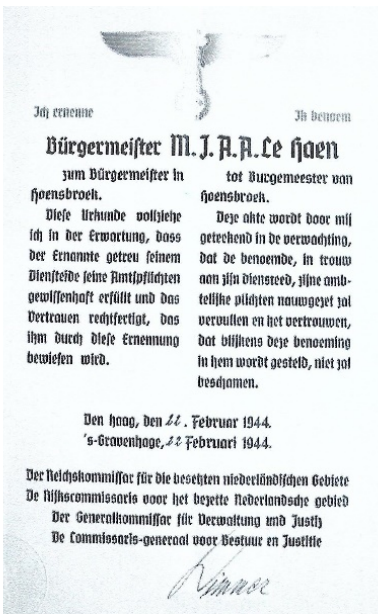
De nieuwe burgemeester van Hoensbroek werd op donderdagmiddag 22 februari 1944 in het gemeentehuis geïnstalleerd door de Commissaris der Provincie, Graaf M. de Marchant et d'Ansembourg. Ter gelegenheid hiervan waren tegen het gemeentehuis de oranje-blanje-bleu kleuren en de N.S.B.-vlag bevestigd. Ook de raadszaal was met deze vlaggen versierd. Het hele ambtenarenkorps was afwezig bij de installatie, behalve M. Simons die ter plekke tot gemeentesecretaris werd benoemd door Le Haen.

Bij de plechtige installatie waren o.a. aanwezig de Beauftragte van de Rijkscommissaris de heer Schmidt. Voorts de burgemeesters van Amstenrade, Schaesberg en Nieuwenhagen. Alsmede de waarnemend burgemeester van Eygelshoven, de provinciaal leider van het Nederlands Arbeidsfront Tielemans. Verder de kringleider der N.S.B. Heemstra en de groepsleider der N.S.B. Quaedvlieg en de Ortsgruppenleiter der N.S.D.A.P. Müller.

Nadat de nieuwe burgemeester met de zoëven genoemden was binnengekomen nam de Commissaris der Provincie Graaf M. de Marchant et d'Ansembourg het woord.

Hij begon met het voorlezen van het op 22 februari gedateerd benoemingbesluit van de nieuwe burgemeester. "Door deze benoeming", vervolgde de commissaris: "zijt gij aan het hoofd gekomen der gemeente Hoensbroek, een der belangrijkste gemeenten in de mijnstreek en onze provincie.

Het is vanzelfsprekend dat ik U daarmee van harte gelukwens".

De spreker was ervan overtuigd, dat de burgemeester het vertrouwen, dat in hem werd gesteld, zoals in het benoemingsbesluit stond, waardig zou zijn. Temeer waar hij reeds in Eygelshoven in staat is gebleken een gemeente te leiden in den geest dezer nieuwe tijd. Burgemeester Le Haen dankte in een korte rede voor zijn benoeming en voor het feit, dat de Commissaris de installatie persoonlijk wilde verrichten.

Hij vervolgde met: "De Winterhulp en Volksdienst zullen speciale steun genieten. Er zijn groote moeilijkheden, waarin alleen het nationaalsocialisme redding zal kunnen brengen. Het burgemeestersambt is moeilijk, maar waar een wil is is een weg.

In nationaalsocialistische geest zal ik werken voor de gemeente", zei de spreker. "Ik reken op de steun der gemeenteambtenaren". Twee meisjes boden vervolgens bloemen aan namens de Ortsgruppe der N.S.D.A.P., waarna alle aanwezigen gelegenheid hadden den burgemeester persoonlijk geluk te wensen.

Zijn ambtstijd was van korte duur, burgemeester Le Haen vluchtte bij het naderen van de geallieerde troepen op 4 september 1944, hij werd opgepakt en naar het kamp Kasteel Hoensbroek gebracht. Hij stond op 28 april 1947 terecht in Roermond en werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 jaar. Door de Minister van Binnenlandse Zaken werd hij formeel ontslagen op 25 september 1944.³

DE HERBENOEMING EN HET RECHTSHERSTEL VAN BURGEMEESTER MARTIN

Op 21 december 1944 neemt het militair gezag het bestuur over voor bijna een jaar. Bij een besluit van de Militaire Commissaris op die dag is bevolen dat burgemeester Martin de uitoefening van zijn functie moest staken. Totdat de minister van Binnenlandse Zaken op 27 november 1945 besluit om dit weer in te trekken.

Na grondig onderzoek met toepassing van het Zuiveringsbesluit bleek, dat het beleid van Martin gedurende de oorlogsjaren gewettigd was. Er werden geen maatregelen tegen hem genomen. Dit bericht werd ter publicatie toegezonden aan de redacties van de Gazet van

Limburg en het Limburgs Dagblad. Op voordracht van de Minister van Binnenlandse Zaken Beel werd hij opnieuw benoemd met ingang van 5 mei 1946 tot burgemeester van de gemeente Hoensbroek voor de duur van zes jaar. Het besluit was getekend op 7 mei 1946 door Koningin Wilhelmina en minister Beel op Huis Het Loo. Zijn jaarwedde wordt dan vastgesteld op fl. 7878,00. Ook werd hij weer herbenoemd bij de Rijksdienst Uitvoering Werken in de functie van Hoofd Inspectie Limburg. Burgemeester Martin dient een verzoek tot schadeloosstelling in omdat bij zijn ontslag zijn rekening werd geblokkeerd.

In de tijd van 22 december 1943 tot en met 18 september 1944 heeft hij loonderving gehad. Hij verbleef al die tijd in zijn eigen woonhuis op de Akerstraat. In plaats van salaris werd pensioen uitgekeerd, hetgeen aanmerkelijk minder was.

Martin bleef burgemeester tot zijn eervol ontslag op 31 oktober 1965. Hij was de eerste burgemeester van Hoensbroek aan wie een Koninklijke Onderscheiding te beurt viel. In een buitengewone vergadering van de gemeenteraad op 21 oktober 1965 werd hem het ereburgerschap van Hoensbroek aangeboden. Bij zijn afscheid kreeg hij een geldbedrag overhandigd.

KLOKKENROOF

In 1941 kondigden de Duitsers een algemene metaalverordening af. Alle metaal moest worden ingeleverd voor de voortzetting van de oorlogsindustrie. In eerste instantie waren de kerkklokken hiervan uitgesloten, maar vanaf 23 juli 1942 moesten deze ook ingeleverd worden. Het neerhalen van de klokken werd in Nederland uitbesteed aan NSB'ers. In Limburg werd deze taak vervuld door de Heerlense aannemer Peter Meulenberg, ook wel "Klokkenpeter" genoemd.

Notabene dezelfde aannemer die het gemeentehuis en de daarnaast gelegen school bouwde in 1911. Op 22 september 1942 haalde hij als proef de eerste gevorderde klok in Nederland naar beneden uit de toren van de Rooms-Katholieke kerk in Hoensbroek. Van enige tegenstand van de bevolking was niks te merken. Bisschop mgr. Lemmens van Roermond verbood geestelijken en kerkbesturen de kerk-

klokken, zijnde gewijde voorwerpen, aan te geven en in te leveren. Men mocht echter geen weerstand bieden bij dwang. Daarna trok Meulenberg met zijn medewerkers het gehele land door. In opdracht van de Duitse bezetter werden tussen september 1942 en oktober 1943 duizenden kerkklokken verwijderd. "Glocken kämpfen mit fur ein neues Europa" stond op de klok die Meulenberg als blijk van erkenning na afloop van zijn werk van zijn Duitse opdrachtgevers kreeg aangeboden. Van 1940 tot 1944 voerde Meulenberg's bedrijf op grote schaal opdrachten uit van de Duitse Wehrmacht en civiele instanties: zoals het aanleggen van wegen en het leggen van kabels op het door de Luftwaffe gebruikte vliegveld Venlo en het leggen van kabels bij Aken en op Terschelling.

Vanaf november 1942 tot begin 1944 was Meulenberg als Generalunternehmer des Sonderreferates Metallmobilisierung belast met het uit torens halen en opslaan van de door de Duitsers gevorderde torenklokken in Nederland, die hem een vermogend man maakte.

Klokkenpeter werd in 1945 in Heerlen gevangengenomen en overgebracht naar kasteel Hoensbroek. In juni 1947, twee jaar na de bevrijding, moest Meulenberg zich voor het Bijzonder Gerechtshof in Maastricht verantwoorden voor zijn collaboratie met de bezetter. Procureur-fiscaal mr. Baron van Voorst tot Voorst eiste in een fel requisitoir twintig jaar gevangenisstraf. Het archief van Meulenberg uit de oorlogsjaren werd door het gerechtshof verbeurd-verklaard en werd overgedragen aan het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) waar

het ruim drie meter beslaat. Deze collectie geeft een goed inzicht in de goed opgezette organisatie die nodig was om de Nederlandse torenklokken in een kort tijdsbestek in beslag te nemen ten gunste van de Duitse oorlogseconomie. In augustus 1946 ging het gerucht dat Peter Meulenberg in vrijheid gesteld zou zijn. De procureur-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof in Den Bosch zag zich genoodzaakt in het Limburgs Dagblad van 23 augustus 1946 te verklaren dat dit bericht onjuist is. De betrokkene bevindt zich nog steeds in bewaring, in afwachting van zijn berechting.

Meulenberg ging in cassatie tegen de eis van twintig jaar en in juli 1947 deed het Bijzonder Gerechtshof te 's-Hertogenbosch, zitting houdende te Roermond uitspraak in de zaak Klokkenpeter.

Het Hof veroordeelde hem tot tien jaar met aftrek. Hij verloor tevens het kiesrecht voor het leven. In verband met het vorderen van de klokken, niet zijnde kerkklokken, moesten houders van niet-kerkklokken dit melden voor 10 juli 1943 bij de burgemeester.

Deze schreef op 17 augustus 1943 aan de Commissaris der provincie Limburg te Maastricht dat er in zijn gemeente twee klokken waren. Een klok met een middellijn van 25 cm op de Staatsmijn Emma en een klok op het gemeentehuis met een middellijn van 41 cm. ⁵

PLAN VOOR EEN NIEUW GEMEENTEHUIS

Het Limburgs Dagblad van 20 december 1939 bericht over het voornemen om in Hoensbroek een nieuw raadhuis te bouwen.

Mogelijk zal dan het bestaande gemeentehuis ingericht worden voor ouden van dagen. In 1943 wordt er door de gemeente een geldlening afgesloten bij de N.V. Verzekeringsmaatschappij St. Petrus te Utrecht. Het bedrag van fl. 97.000,00 gulden is bedoeld voor de aankoop van grond. ⁶

Op 30 september schrijft de burgemeester aan de Lector aan de Landbouwhogeschool te Wageningen de heer dr. Ir. J.T.P. Bijhouwer het volgende: "De gemeente heeft enige perceelen grond gekocht voor de bouw van een gemeentehuis. Hij zou het op prijs stellen Uw

mening te horen waar dit gebouw, met het oog op de omgeving, de aan te brengen beplantingen, enz. het beste kan worden gebouwd”.

De fam. Coumans, Johan, An, John en Huub

Op 22 maart 1943 dient bakker Coumans een verzoek in bij de gemeente om een weiland achter zijn woning te pachten.⁷

Doel: een gedeelte te gebruiken als volkstuintje en een gedeelte als weiland voor zijn paarden.

W. MENGELERS – AUTO ELEKTRA

Burg. Slanghenstraat 11

6433 AR Hoensbroek

☎ 045- 521777

PETER WIND - PAPIER/KANTOORVAKHANDEL

Akerstraat Noord 288

6431 HW Hoensbroek

☎ 045 - 523 07 48

Op 11 augustus 1943 beschikt de Grondkamer Roermond gunstig op het verzoek van de gemeente om het perceel weiland gelegen aan de Kouvenderstraat, groot te ongeveer 92.75 are, te verpachten.

Overwegende dat het in de bedoeling ligt bedoeld terrein voor volkstuinjes te bestemmen en dat op dit terrein t.z.t. een nieuw gemeentehuis zal worden gebouwd. Overwegende dat naar het oordeel der Grondkamer uit het bijzondere omstandigheden van het geval een korte duur van de overeenkomst redelijkerwijze voortvloeit en de landbouwbelangen hierdoor niet worden geschaad.

De gemeente gaat akkoord met het verzoek van bakker Coumans. De pachtijd is een jaar en de pachtsom bedraagt fl. 50,00. Per 1 januari 1948 wordt de pachtijd verlengd voor drie jaar. De volkstuinjes kwamen er in de Mgr. Lebouillestraat, maar geen nieuw gemeentehuis. Het duurt nog tot 1961 voordat op dit perceel een nieuw postkantoor gebouwd wordt. Helaas heeft Hoensbroek geen postkantoor meer. Na een verbouwing is dit pand sedert 1 januari 2015 in gebruik door de Tandprothetische Praktijk van Martijn Dalm en de Tandartsenpost Hoensbroek.

CONSTRUCTIEBEDRIJF WIEL PETERS

Economiestraat 47 A

6433KC Hoensbroek

☎ 045- 521 10 57

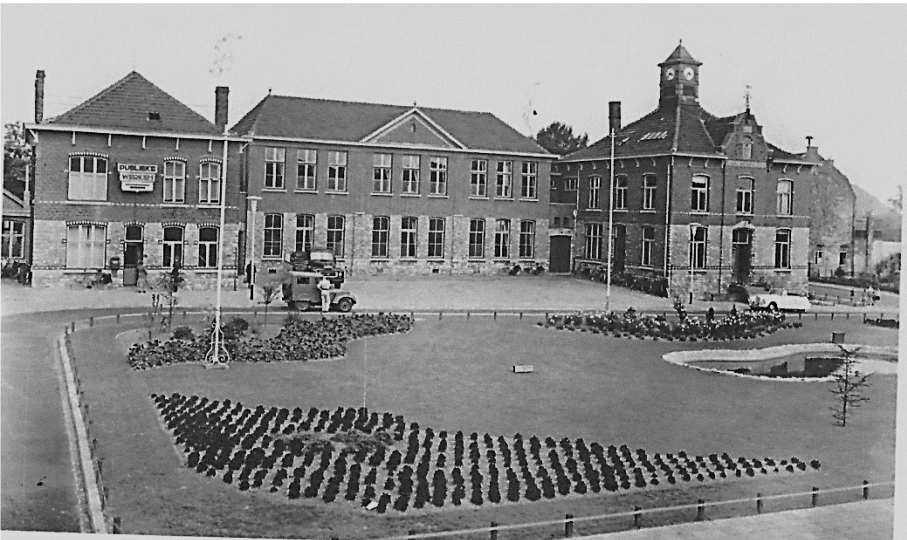
BEVRIJDING

In verband met de bevrijding zal op het gemeentehuis officieel de vlag worden gehesen. De burgemeester zal de bevolking toespreken. Iedere Nederlander is van harte welkom. Dit volgens een bekendmaking van de Gemeente Hoensbroek op 19 september 1944

Op 13 april 1945 moest locoburgemeester J. Boshouwers een opgave doen van de toestand van het archief en de hoeveelheid kluizen.

Hij schreef dat het archief in geordende staat was en niet werd beïnvloed door de loop der oorlogshandelingen.

De locoburgemeester J. Boshouwers schrijft op 19 september 1945 in een brief aan Zijne Excellentie den Minister van Oorlog het volgende:

Links Publieke Werken, midden Lucasschool, rechts Gemeentehuis

“Ik meen goed te doen, U te laten weten, dat ik op 10 mei 1940 alle in mijn bezit zijnde mobilisatiebescheiden heb verbrand”.

Op 29 juli 1946 schrijft de gemeentearchitect een urgentieverklaring waarin hij verklaart dat het zinkwerk der dakgoten van het Raadhuis, annex St. Petruschool geheel is versleten en verteerd. Met het gevolg dat het water in en langs de muren loopt waardoor het houtwerk der goten gaat rotten en de muren vochtig zijn, zodat algehele vernieu-

wing van het zinkwerk dringend noodzakelijk is. De firma Knibbeler krijgt de opdracht om dit werk zo spoedig mogelijk uit te voeren met zink. In het gemeentehuis komen in 1947 er nieuwe wc's bij en de oude worden verbouwd.

HET GEMEENTEHUIS IN DE JAREN 1948-1981 Archief Hoensbroek 0-61, VOLGT

Noot 1. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 1630.

Noot 2. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 5.

Noot 3. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 372.

Noot 4. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 369.

Noot 5. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 1306.

Noot 6. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 274.

Noot 7. 062-Gemeentearchief Hoensbroek inv. Nr. 287.

Noot 8. 062-Gemeente Archief Hoensbroek inv. Nr. 318

Bronnen:

Persoonlijk Archief burgemeester Martin.

Het Land van Herle 2012 blz.119 ev.

Het Land van Herle 2016 blz. 97. Ev.

Ach Lieve Tijd BLZ. 262.

Het verborgen front deel 1 en 2 door A.P. Cammaert.

'Verder niets bijzonders' door Paul Custers en 'Wieër nieks bezongers', bestemd voor de familie, door Paul Custers, de jongste zoon van Albert Custers

Gesprek met Jan Martens de Apotheker.

Met dank aan Wim Nolten voor de informatie over Funs Le Haen en de gemeente Eyselshoven.

ROLF DE JONG AUTOSCHADEBEDRIJF

De Koumen 60

6433 KD Hoensbroek

☎ 045- 5210590

VERBOEKET - HYPOTHEKEN & VERZEKERINGEN

Nieuwstraat 6A

6431 KT Hoensbroek

☎ 045- 5281760

PAUL VAN HOENSBROEK (I)

In het archief van de Heemkundevereniging hebben wij een aantal verhalen en gedichten van Paul van Hoensbroek, deze willen wij u niet onthouden en beginnen met een reeks van hem. Hieronder de eerste bijdrage.

AWWE KÄÖËLDER

*Ich haw mne sjlinger aan et sjtoekke van de mesjiene
et boerre van de raar waoër mich 'n sjoëen sjpas
en vruntjelic kieëk ich naoë de kwabbe oet de kemiene
de sjwarte sjieve rouk - es waoëre ze aafgepas*

*En aan de wenj die van et water zieëpe, zònge
i sjal en weersjal hakkesjlaeëg – en et deej mich good
went sjräöëmmejiene vrech zich doeër de sjteiklump vrònge
of kaoëd ei baoër zn laoëker in de laoëge vroot*

*Ich deej de wages danse uëver de sjinne
de premmen op en sjrieëfden aan de sjüttele “Glück Auf”
da brende fosj mich zoëë get roeëds va binne
'n heite käöëlderjoeks va “Immer feste dr'auf”*

*Doe kaoëm dae sjuët – ich woeërd i Haeëlder wakker
witte begiene baeëde zich en sjotte mit dr kop
'ne dokter klopde lang en zag: doe tieëge rakker
ich lachde mer en woeërd obbenüts beklop*

*De vrouw kaoëm mit de kinjer en ze grieëne
et is zoëë lang verlejen al – de vrouw is doeëd
en ich taper mer haeròm met sjeif gesjaoëte sjieëne
de sjouweren en dr röksjtrank oet et loeëd*

LENDI MEN | WOMEN | FASHION

Kouvenderstraat 13/15

6431 HA Hoensbroek

☎ 045- 5212430

*De vrouw en kinjer kaoëme dan en gònge
en grienetaeëre kaoëme ze et daags tr nao weròm
ze grieënen al dr tied dat ze bie mich sjtònge
en gònge grienetaeër et saoeëves weer weròm*

*De vrouw is doeëd .... De kinjer trouwde wie ze kòste
ich trok bie et jòngste in mit pak en zak
mae ich zieë ze alle zieëve nog wie ze griene mòste
dat haat mich erger es dat sjwaoër malleur gepak*

*Ich haw mien sjpas aa wat mesjiene sjtoekde
en loog noe i gedrieëd i wingelen en wat
heim zoote z'allenej te griene dat ze sjloekde
ei klei begientje baeëde mer, de kneje op de mat*

*Ich taper noe haeròm – de vrouw is lang gesjtòrve
en wie ich heim kaoëm sjtòng ze i gn duër
de kinjer zint et ei nao et anger voertgesjwòrve
et jòngste deit mien wesj en dao betaal ich vuuër*

*Ze sjreeve van de koel dat ich heim kòs blieve
et pensiüënke sjikde ze mit de pos
ich haw et waal gedach, mae wòl nog sjrieve
de vrouw zag: blief mer heim, 't haat leid genòg gekos*

*Ze is gesjtòrve wie ich begòs te tapere
de kinjer trouwde – bie et jòngste trok ich in
et pensiüënke waeërd gesjik zònger te hapere
tieën gólje jieëker maoënd, tieën gólje zitte dr'in*

*Ich haw mien sjpas aan daver va mentaoëre
petroeëne kòsse knalle wie ein hoemelsjoel
doe kaoëm dae sjuët .... En alles waoër verlaoeëre
ich woeërd 'nen erme kröppel van de koel*

HERINNERINGEN

HET BEVRIJDINGSJOURNAAL VAN LENY STARREVELD

Artikel uit het archief van Hein Bisschops, bewerkt door Hein Giesen

Leny Starreveld is een van de 13 kinderen van het gezin Starreveld.

Tijdens de bevrijding woonde het gezin aan de Hoofdstraat 25 in een woning boven kleermaker Koks, nu het café Coba en Fer.

Dit huis grensde toen nog met de tuin aan de Markt.

Kort na de oorlog is het gezin van spoorman Starreveld verhuisd naar de Paludestraat.

HOENSBROEK, 18 SEPTEMBER 1944

Pa is jarig, tekeningen met versjes van ons liggen klaar. Waar is pa? Hij heeft geen dienst!

Dan geratel op de Hoofdstraat, daar komen drie oude sjofele Duitse soldaten aan, die roepen "Noch einmal in Stellung!" Ze duwen een kanon voort, dat in stelling gebracht wordt op de Meulenberg, de hoge berm achter het kleine, witte boerderijtje aan de achterkant van de Markt, bijna achter de grote St. Jans-kerk.

De oudjes die er wonen moeten het huisje verlaten en wij wachten nog steeds op pa. Het is ineens stil in de kamer, we zijn bezorgd en niemand durft iets te vragen, het schamele eten wordt zonder gemor verorberd.

Even na tweeën breekt ineens de hel los, kanonnengebulder en gewerschoten. Iedereen blijft binnen. Moe heeft kleine Sissie op de schoot en wij zingen een Marialiedje omdat bidden niet helpt.

Dan, om kwart voor drie, stormt pa naar binnen, wij zitten in de 'onderkeuken', een beetje bleek maar ook blij dat we pa zien.

Hij was 's morgens vroeg naar de naast ons gelegen kapelanie gegaan, omdat hij evenals de kapelaan bang was om opgepakt te worden. Hoe die twee ondergedoken waren is mij niet bekend, wel dat zij naar de zolder van het hoge huis geslopen waren om te kijken door wie en waarop geschoten werd. Zij waren amper op het dak geklauterd toen zij plots beschoten werden. Zij hadden echter nog net de eerste Amerikanen aan zien komen, die op alles wat losliep en bewoog schoten. Nadat pa en de kapelaan met vlag en wimpel hadden gezwaaid konden ze blij naar beneden komen. Zo zagen wij pa die dag, 18 september, op zijn verjaardag, pas voor het eerst.

De Markt in Hoensbroek in september 1944.

Het huis met het kruisje is de woning waar de familie Starreveld woonde

Allereerst ging nu de rood-wit-blauwe vlag uit, terwijl moe en de grote meiden al gauw de oranje sjerpen hadden opgevist. Wij wilden naar buiten, iedereen rende naar het klooster bij het Kruis, omdat de zusters van oranje papier mooie strikken hadden gemaakt, het was echt feest.

We waren bevrijd en door het dolle heen!

We kregen harde, droge koeken van de Amerikaanse bevrijders met een grote plak donkere chocolade, wat een feest!

Die achttiende september, vlak voor acht uur 's avonds, moesten alle versieringen weer naar binnen, want de moffen kwamen terug.

19 SEPTEMBER

Daags erna, de negentiende, was het echt voorbij. De Amerikanen waren er weer en op de Markt werd een groot soldatenkamp opgezet. Zware trucks werden op drie meter afstand van elkaar gezet, zeilen erover als overnachtings- en leefftent en bij het restaurant In Ghen Haen werd een gaarkeuken ingericht.

We kregen 's morgens van de soldaten een grote pan lekkere stevige

Het Amerikaanse militaire kamp op de Markt in Hoensbroek in september 1944

pap en er kwamen grote vierkante blikken met melkpoeder, eierpoeder en suikerklontjes. Die klontjes werden met de koffiemolen vermalen om 's morgens witbrood met suiker te kunnen eten.

's Middags kregen we bruine bonen met appelmoes. Dat was smullen en lekkerder dan bruine bonen met spitskool, wat we gewend waren in die oorlogsjaren.

Nieuwe aardappels waren er nog niet en die vieze halfbevroren bintjes waren we beu, die lustte niemand! Er werden eierpannenkoeken gebakken als broodbeleg en moe bakte heerlijke achtponds broden van het graan dat wij 'gezeumerd' hadden. Oh oh, dat was smullen van al dat lekkers dat wij zo lang ontbeerd hadden.

Mijn broer Henk en de anderen gingen eerst zwarte en later ook blanke Amerikanen van de Markt bij ons naar boven halen. Die arme jongens, die al zolang huiselijk gezelschap ontbeerden, kregen dit bij ons in overvloed en met pa als scheidsrechter bleef alles in het gareel. Moe kon de was weer met echte zeep wassen en wij werden met heel veel DDT ontluisd. Ook de dekens en kieren werden ermee bespoten, dit tegen de vlooien die ons 's nachts leegzogen met heel veel jeuk als gevolg.

'Dokter Starremans' kreeg het klaar om een Amerikaanse legerarts binnen te halen. Deze zorgde dat er goede medicijnen en spuiten gestuurd werden en ik kreeg die goede, maar wel pijnlijke spuiten, gezet om van die erge benauwdheid af te komen. Zo kwam er veel op orde en werd het weer gezellig en prettig in huis.

Nachten hadden wij door moeten brengen in het schuurtje, omdat de granaten zo'n heftige luchtverplaatsingen gaven, dat pa ons niet meer in huis durfde te houden. Mijn zusjes Sissie en Tony lagen in het schone, voormalige varkenshok waar op het afscheidingsmuurtje een H. Hartbeeld stond, omringd met kaarsen, om ons te beschermen.

Pa stond dan buiten en als hij de lichtflits zag, kwam hij ons waarschuwen voor de harde knallen.

Hoe wij toen sliepen dat weet ik niet meer, maar wel dat wij tegen de Sinterklaastijd weer warm en gezellig boven konden wonen en heel veel soldaten ontvingen, die het samen met ons heel gezellig hadden.

KERST 1944

Met kerstmis hadden wij grote koperen granaathulzen gekregen, mooi gepoetst en aan weerskanten van ons geliefd kerststalletje geplaatst. Het stalletje was mooi versierd met de taxustakken die Hein had geplukt om in de koperen hulzen te zetten, terwijl de Amerikanen dit alles met klokjes en sterretjes versierden. Dit was mijn eerste kerstnacht met een soort kerstboom.

De nachtmis, die om vijf uur 's morgens begon en waar wij kinderen om zeven uur, hand in hand, mooi gekleed naar de

kerk mochten komen om de H. Communie te ontvangen, was bijzonder feestelijk. Kerstliedjes klonken nog nooit zo mooi, daarna nog in het donker naar huis, voor de grootste verrassing. De tafel was heel mooi gedekt, overal brandden waxinelichtjes en op ieder bord lag een grote snee krentenbrood. Dat was een heerlijk feest, het mooiste kerstfeest dat in mijn herinnering is blijven hangen.

Dit gevoel wil ik bij deze met mijn broers en zusjes delen. Misschien is ook hun nog iets bijgebleven van de vreugde over de vrijheid, na alle armoede, honger en angst van een meisje van amper dertien jaar.

Leny Starreveld

HOWA BINNENHUISDECORATIE

Nieuwstraat 12-14

6431 KT Hoensbroek

☎ 045- 5212900

MAX GRAAF DE MARCHANT ET D'ANSEMBOURG

Een beschouwing van dr. P. Bronzwaer door Bernard Grothues

Dr. Paul Bronzwaer (1936) studeerde Franse taal- en letterkunde aan de Universiteit Utrecht. Hij was van 1960 tot 1997 verbonden aan het Sint Maartens-college te Maastricht als docent Frans en corrector. In 2009 promoveerde hij aan de Universiteit Leiden met het proefschrift Maastricht en Luik bezet, dat een jaar later verscheen in de serie Maaslandse Monografieën.

Hij publiceerde verder onder andere: Maastricht bevrijd! En toen? (1989) en Maastricht 70 jaar bevrijd (2014).

Namens de Heemkundevereniging

Hoensbroek willen wij Paul Bronzwaer hierbij hartelijk dankzeggen voor deze interessante voordracht.

INLEIDING

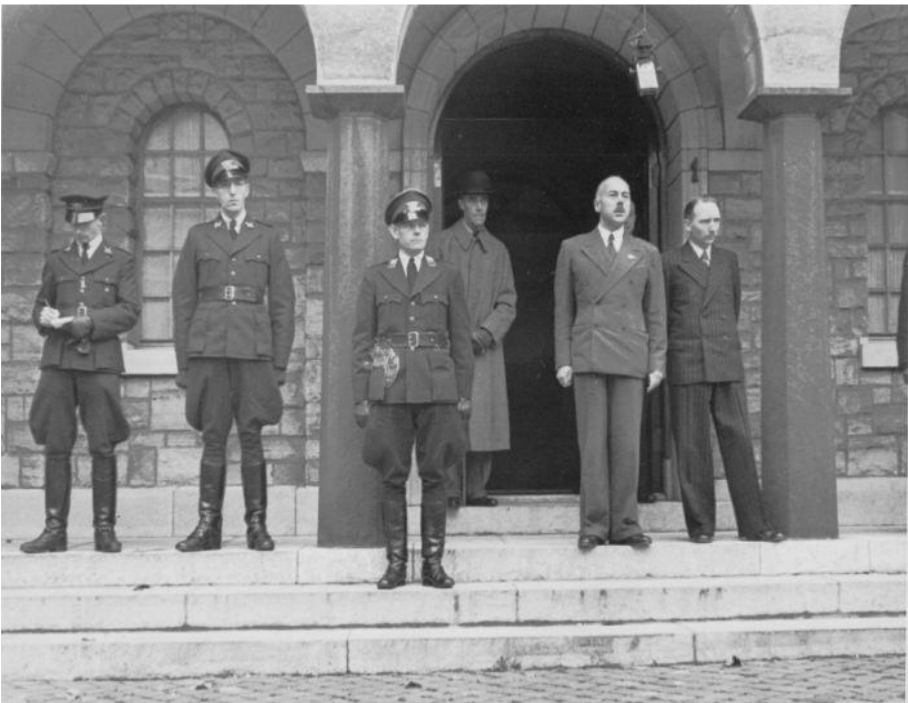
In de portrettengalerij van alle gouverneurs in de provincie Limburg in het provinciehuis ontbreekt één portret, namelijk dat van de man die tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog ruim drie en een half jaar 'commissaris der provincie' is geweest. Het is Max graaf de Marchant et d'Ansembourg, destijds eigenaar en bewoner van kasteel Amstenrade. Hij heeft een actieve bijdrage geleverd aan de nazificatie van het provinciale en het gemeentelijke bestuur, onder andere in Hoensbroek.

Na de jaarvergadering van onze heemkundevereniging in april 2018 gaf dr. Paul Bronzwaer hierover een boeiende en interessante lezing. Na de voltooiing van zijn proefschrift 'Maastricht en Luik bezet' besloot de auteur een biografie over graaf Max te schrijven.

Het werd uiteindelijk een politieke biografie in plaats van een algehele levensbeschrijving. Hij had geprobeerd inzage te krijgen in het familiearchief, maar hij kreeg nul op zijn rekest.

De grafelijke familie had besloten het familiearchief nog minstens een eeuw lang voor derden gesloten te houden, waardoor dit bronnenmateriaal niet toegankelijk was. Bronzwaer besloot daarom zijn focus te verleggen naar de politieke activiteiten en hiervoor waren volop bronnen beschikbaar. Paul Bronzwaer onderzocht in archieven in Limburg, Den Haag en Amsterdam naar de politieke activiteiten van deze 'oorlogsgouverneur' van Limburg. Dat mondde uit in een nauwgezet verslag hiervan. Het is de eerste wetenschappelijke biografie over de graaf. Hij onderzocht waarom deze man de keuze voor het nationaalsocialisme heeft gemaakt.

Een keuze die ertoe leidde dat hij tijdens de bezetting met de bezetter zou collaboreren. Het portret in de galerij in Maastricht ontbreekt omdat hij tijdens de ongeveer 3,5 jaar dat hij commissaris was collabo-

reerde met de Duitsers en na de oorlog ook daarvoor is veroordeeld. Graaf Max was namelijk een fervente NSB'er, die dankzij dit feit uiteindelijk die functie kon bekleden.

Bronzwaer vermeldt dat Max, als een van de elf kinderen in het gezin, op negenjarige leeftijd naar het Jezuïetencollege in Sittard ging.

Aan het einde van die opleiding moest hij examen doen in Duitsland omdat anders het diploma niet erkend zou worden. Voor Max werd daarna door zijn vader, naast de Nederlandse nationaliteit, ook de Duitse nationaliteit aangevraagd en die kreeg hij.

De familie van Max zag zichzelf niet als Nederlands, maar was geparenteerd aan Duitse en Belgische adellijke families.

Hoewel hij aanvankelijk rechten ging studeren in Münster werd snel duidelijk dat de Eerste Wereldoorlog ook voor Max betekende, dat hij eerst dienst moest nemen in het Duitse leger. Zo kwam hij terecht in gevechten rond Luik en werd hij vanwege betoonde moed tweemaal onderscheiden. Na de oorlog werkte hij in het bankwezen in Berlijn, daarna in Rotterdam en in Amsterdam.

In 1923 gaat hij een korte tijd werken als directiesecretaris bij de Staatsmijnen.

Als zijn oom Arthur sterft blijkt dat deze zijn landgoed in Amstenrade aan Max heeft vermaakt, waar Max in 1925 ook gaat wonen.

Uiteindelijk wordt hij benoemd tot burgervader van Amstenrade.

Graaf Max ontwikkelde zich als een tegenstander van de parlementaire democratie en het is dan ook niet verwonderlijk dat hij zich aangesproken voelde door de NSB van Mussert. De consequentie was, dat hij zijn burgemeesterschap moest neerleggen. De groei van de NSB zette zich vooral in Limburg door en bij de Provinciale Statenverkiezingen van 1935 behaalde de NSB 11,69% van de stemmen.

GEURTEN DEUREN

Hommerterweg 27

6431 ER Hoensbroek

 . 045 5212531

Bronzwaer beschrijft uitvoerig aan de hand van het boek van Vellinga *'Katholiek Zuid-Limburg en het fascisme'* waarom er zo'n opvallend hoge uitslag uit de bus kwam. Maar daarbij komt Bronzwaer tot de conclusie dat Vellinga de invloed van graaf Max in Zuid-Limburg heeft onderschat. Want naast zijn bestuurlijke kwaliteiten had de Limburgse edelman ook bekendheid verworven door zijn inspanningen om bij de bisschoppen erkenning voor de NSB te verwerven.

Graaf Max werd lid van Provinciale Staten en werd door Mussert aangewezen als Eerste Kamerlid. Bij het aanbieden van de geloofsbrieven werd een kanttekening gemaakt bij zijn Nederlanderschap, gezien het feit dat hij in Duitse krijgsdienst was geweest. Een en ander was vreemd, gezien het feit dat hij eerder burgemeester van Amstenrade was. Na twee maanden kon hij als afgevaardigde plaatsnemen. Het gaf graaf Max het podium om zijn aversie tegen de parlementaire democratie verder uit te dragen. Bronzwaer beschrijft dat uitvoerig aan de hand van de Handelingen. Na de Tweede Kamerverkiezingen van 1937 wordt graaf Max Tweede Kamerlid en fractievoorzitter van de NSB. Ook tijdens dit Kamerlidmaatschap maakt graaf Max op alle mogelijke manieren propaganda voor de NSB.

Bronzwaer beschrijft vervolgens het antisemitisme van graaf Max, die zichzelf geen antisemiet vond, maar dat wel degelijk was. De inval van

de Duitsers in Nederland in mei 1940 betekende het einde van ons democratisch stelsel en de bezetter ging geleidelijk over tot nazificering van de Nederlandse samenleving. Dat wordt door Bronzwaer uitvoerig in zijn betoog naar voren gebracht. Het is graaf Max die, benoemd als commissaris van de provincie, - bij zijn aanvaarding van het commissariaat droeg hij het NSB-uniform- daar alle medewerking aan verleende. Ja, zelfs verder ging, hetgeen ertoe leidde dat in Limburg 46 burgemeesters ontslag namen, waaronder de burgemeester van Hoensbroek. Graaf Max groeide zo uit tot de belangrijkste medewerker van de Duitse bezettingsautoriteiten.

Toen de krijgskansen keerden en het Westfront werd geopend begreep graaf Max, dat het niet lang meer zou duren tot de geallieerden Limburg zouden bereiken. Uiteindelijk vlucht hij naar het landgoed van zijn schoonouders in Duitsland. Daar werd hij op 25 april 1945 gearresteerd en op 30 april 1945 overgebracht naar Maastricht. Hij werd in eerste instantie veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf en verloor zijn actief en passief kiesrecht (eerst voor het leven, maar dat bleek maar voor tien jaar te kunnen). Door beide partijen werd in cassatie gegaan, maar dat werd verworpen.

Bronzwaer noemt het, vergeleken met andere veroordeelde commissarissen, een zwaar vonnis en geeft als reden dat graaf Max uit eigen beweging de vijand 'proactief' tegemoet was getreden. Op 1 juli 1954 werd hij voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Hij keerde terug naar Amstenrade. Hij overleed, na opname in het ziekenhuis van Heerlen, op 24 januari 1975.

vanoost

verzekeringen-verzuim-pensioenen
Juliana Bernhardlaan 8
6432 GW Hoensbroek ☎ 045 - 522 42 41

PARTYCENTRUM AMICITIA

Markt 9
6431 LG Hoensbroek
☎ 045- 5212999

De collaboratie van graaf Max, die ook van invloed is geweest in Hoensbroek, is volgens Bronzwaer een onuitwisbaar onderdeel van de geschiedenis van Limburg geworden.

Bron:

Paul Bronzwaer: Max graaf de Marchant et d'Ansembourg. Een politieke biografie. Uitgeverij: Stichting Historische Kring Het land van Herle Historische reeks Parkstad Limburg deel 12 ISBN 9789082241679 € 17,5

SCHOENSERVICE & LEDERWAREN LUCHIES

Hoofdstraat 16
6431LC Hoensbroek
☎ 045-5221703

HEUNEN COIFFEUR HERENSALON

Wilhelminastraat 76
6431 XX Hoensbroek
☎ 045- 5211324

BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK

HOLTUS VERZEKERINGEN & FINANCIERINGEN	HOENSBROEK
M. L'ORTYE	AMSTENRADE
PUNCTUA & PARTNERS - ACCOUNTANTS	HOENSBROEK
THE READ SHOP VROMEN	HOENSBROEK
C. VAN TILBURG	HOENSBROEK
VAN MELICK - HEERLIJK UIT HOENSBROEK	HOENSBROEK

moonen | BOUW BV
BOUWKUNDIGADVIES

ADMINISTRATIEKANTOOR LABOR

VLOEDSTRAAT 34
6361 XH Nuth

☎ 045-5650121